

Almanac de Interlingua

Numero 65 – Julio 2015

Editor: Cláudio Rinaldi (almanacdeinterlingua@yahoo.com.br)

Crimines terren, justitia divin



Verso 1754 ante Christo le rege babylonian Hammurabi proclamava un codice con 282 leges sur contractos, hereditate, divorcio, paternitate, comportamentos sexual e altere themas, inscripte sur stellas petree e tabulettas de argilla. Un exemplar ben preservate e quasi complete supervive hodie in un stella 2,25 metros alte, in lingua akkadian, exhibite in le Museo del Louvre, in Paris. Illo esseva incontrate in 1901 per le egyptologo Gustave Jéquier in le territorio del hodierne Iran, e remane un del plus ancian scripturas decifrate con extension significative.

Durante millennios le populo historic le plus ancian esseva neglecte. Le nomine de su pais, Sumer, significa “terra de cultura”, in opposition al steppas e desertos sterile de ubi procede le conqueridores de Sumer. Al akkadianos semitic e al babylonianos se attribueva le invention del scripture e le autorato de leges e conceptos moral que constitueva le base del organisation social de Sumer e, trans le tempores, nos attingeva.

Solmente post que archeologos discoperiva ruinas de citates, sepulturas e inscriptiones al margines del fluvios Euphrates e Tigris e incontrava dictionarios babylonico-sumerian in le bibliotheca interrate de Ninive, le ancian Sumer poteva reconstruer se, cognoscer se a appreciar se. Philologos studiava plachettas de argilla coperte de inscriptiones cuneiforme per le sacerdote babylonian Berossos, qui colligeva 300 annos ante Christo datos passate de Sumer in un prehistoria poeticamente floreat del “terra inter fluvios”. Lo que usque tunc se considerava legendari se probava realitate: forsant ante le diluvio, securamente in le quinte millennio ante nostre era, le sumerios habeva ja arrivate a Mesopotamia e developpate le modo de vita e le fundamentos juridic in que es basate nostre vita currente.

On non pote attestar sur le conditiones ibi trovate per sumerios perque Berossos non faceva un studio critic de su fontes, satifaciente se con le tradition secundo le qual

Oanes, le chef de monstros human, penetrava in iste terras veniente del Golfo Persic e portante con se le artes del agricultura, metallurgia e scriptura: “Tote celle cosas que face le vita plus belle esseva apportate per Oanes al homines, e desde celle epocha nulle cosa nove se ha inventata”, ille scribeva.

In pacific accordo o pro ostentar independentia le unes del alteres, le chefs provincial de Sumer conduceva le credulitate de lor vassallos a lor divinitates favorite, modificant le hierarchias sacre secundo lor convinientia. In nomine del deos illes proclamava le derecho vigente e associava factos quotidian a voluntates supraterren. Il esseva le deos, assi, qui imponeva certe punitioes a certe transgressiones human.

Ben que iste derecho esseva arbitrari, ja le prime reges-sacerdotes admiteva que lor poter dependeva del satisfaction popular. Si illes voleva evitar resistentia, illes debeva mantener le equitate. Assi como illes propries debeva abstener se de abusos de autoritate a fin de conservar lor domination imperturbate, illes debeva tamben curar que lor auxiliares, sacerdotes e functionarios non committeva excessos. Urukaniga, chef del provincia Lagash, institueva un lege contra le exploitation del povres per le riccos e contra le excessive aviditate del sacerdotes. Ille prohibeva, inter altere cosas, “penetrar in le verdiero de un matre pobre, retirar ligno de ibi e levar impostos sur su fructos.” Gudea, altere chef del mesme provincia, voleva esser recognite como juste e faceva inscriber in su lapide: “Durante septe annos le serva e su seniora habeva derechos equal. Le sclavo poteva mover se liberemente presso a su proprietario e, in mi citate, le debile poteva gauder tranquillitate presso al forte.” In le vicin Ur, le chef Ur-Engur subordinava le vita de su subditos al leges del deo-sol Shamash. In iste provincia, le artisanaria floriva, le production excedente se commerciava e le citates se imbelliva con constructiones luxuose. A fin de preservar le benesser, on establiava determinationes legal sur le contractos commercial e matrimonial. Iste leges esseva assatis tolerante con le debilitates human: le adulteras non esseva inappellabilemente condemnate al morte; lor maritos poteva conservar las e prender un secunde sposa. In tote caso litigiose, il esseva obligatori essayar antea un conciliation; solmente si il habeva nulle acordo un jury pronunciarea su judicio in le templo, sub presidentia de un sacerdote e in nomine de Shamash.

Poc leges per Ur-Engur e su filio Dungi se preservava, post que le tabulettas de argilla se erodeva. Le leges sumerian, totevia, superviveva a incendios, saccheamentos e devastaciones per que passava Mesopotamia. In un columnna de petra 2 metros alte, exhumate al initio del 20^e centennio in Susa e transportate al Museo del Louvre, constava leges cisellate cuje contento corresponde al antiquissime leges de Sumer, ben que redacte in parolas differente. In iste columnna, le rege babylonian Hammurabi faceva cisellar su collectanea legal que, ancora hodie, vale como documento basic del derecho.

Post iste excavation, on ha recognite Hammurabi como unic autor del codice, que allude a revelationes divin commandante al “rege del justitia” registrar le leges. Tamen, le decifration de milles de ardesias coperte de characteres cuneiforme auxiliava le recercatores historic e juridic a humanisar le Codice de Hammurabi, acclarante le rationes que duceva le chef babylonian a elaborar lo. Registros del rege Mari, qui desirava conquerir Mesopotamia, attesta que Hammurabi procrastinava per trenta annos le combatto decisive, usante colpos diplomatic e subterfugios, e luttava solmente quando ille se considerava secur de su superioritate militar. Le victoria esseva sanguinari, ma le inscriptions sur plachettas registrava que Hammurabi evitava le application de violentia sempre que bastava le negotiations. Ille a pena distrueva citates per motivo strategic, ma sparniava le population, profitava su fortia laboral e assi recipeva plus de tributos. Al assecurar su dominio sur Mesopotamia, Hammurabi se designava le “rege de Akkad e Sumer”, conquirente le passato, le costumes e le

credentias religiose del sumerios. Pro le habitantes indifferente al luctas per poter, le parola Sumer remitteva al bon tempores ancian, quando un existentia pacific placeva al deos. Tunc le gente produceva utensiles artisanal, irrigava le solo e plantava, recoltava e commerciava con un efficientia que millennios de experientia habeva proviste.

Hammurabi codificava le leges sumerian, adaptante los a su epocha, e faceva eriger sur un placia de su capital Babylonia le columna petree in que esseva registrate le derecto vigente, accessibile a tote le habitantes. Celles qui poteva leger debeva instruer se sur lor derectos e lor obligationes. Le 282 paragraphos del codice es ordinate arbitrariamente, como si le rege habeva analysate le casos un a un, a mesura que ille deveniva sciente de illos. Le legislation attingeva le tres stratos social: personas libere, semilibere e sclave. Intra lor strato, tote le homines esseva equal. Homines libere e semilibere poteva posseder terras arabile, cultivate per le sclavos o per empleatos cuje salario esseva stipulate per lege: "Quando un homine contracta un travaliator a paga quotidian, debe pagar a ille 6 pecias de argento per die usque al quinte mense, e 5 pecias a partir del sexte mense del anno." Tote le terrenos debeva esser mensurate e registrate in documentos immobiliari. Ceramistas, ebenistas, sartores, funeros e muratores tamben esseva remunerate secundo un tabella official, recipiente salario proportional al travalio que illes realisava. Le proprietarios esseva assecurate contra qualcunque intervention o abuso. Fures e robatores pagava lor prodessas con lor vita: "Quando un homine face un assalto in un casa, on debe occider le e tunc inhumar le ante le loco del crimen." Celle qui esseva furate debeva indemnizar se: "Quando un assaltator non pote esser arrestate, le citate e le plus vetere del proprietarios del terra ubi le crimen eveniva debera restituer al victimia toto que ille perdeva, si ille assi exiger in judicio."

Tote le transactiones esseva regite per leges. Un operation commercial non registrate implicava le morte del contractantes e del testes. Un matrimonio habeva nulle validitate sin le documento correspondente al acto. Le feminas habeva protection legal: un sposa poteva retornar al casa paterne si su marito la negligeva; si illa esseva negligente, totevia, le marito poteva necar la. Feminas sterile non poteva esser punite, e al homines non se permitteva haber relationes con lor filias e filias affin. Le stupro e le homicidio conjugal esseva anque punibile. Si un adultera non esseva prise in acto e jurava per deo su innocentia, illa non poteva punir se. Le leges familiar regula tamben le hereditate: filios minor o posthume habeva derectos contra le primogenito, e un patre non poteva expulsar un filio sin justificar lo ante un judice. Le intention detra iste leges esseva impedir que le plus fortes opprimeva le debiles, orphans e viduas, assi como le soldatos esseva protekte contra le cruentate de lor superiores e le debitores esseva protekte contra le abuso del usureros. Travaliatores habeva derecho a dies libere e victimas de infortunio non poteva esser punite si illes habeva nulle culpa – in un campo de subsistentia, per exemplo, on non poteva castigar le incapacitate de pagamento quando le improductivitate se explicava per le morte de un bove o un inundation.

Le tolerantia al insufficientias human contrasta con le intransigentia vindicative de altere dispositiones del codice, regite per le principio "oculo per oculo, dente per dente." Quando le negligentia de un constructor resulta in collapso del construction e consequente morte de su occupantes, le constructor debe, solidarimente, morir tamben. Le forma como ille debe morir es criterio del judice: infurcation, necamento, ardimento o impalation. Quando le morte non es exigite per le codice, le punition debe esser equivalente al infraction: si le collapso occide le filio del proprietario del casa, le filio del constructor debe morir.

Per le protection que Hammurabi concedeva al humiles durante su regno, le interesses del grandes esseva restricte. Si le codice habeva essite inscripte solmente in peribile tabuletta de argilla, il es probable que su successores lo haberea alterate

rapidemente. Ma, inscripte in petra como ille determinava, su collection de leges superviveva ancora in le conscientia popular e pressionava le sacerdotes a respectar su provenientia divin, mesmo si le regno decadeva post su morte.

Resumite del capitulo *Direito dos deuses, justiça do rei: os sumerianos e o Código de Hamurabi*, in le libro *Está escrito: documentos que assinalaram épocas*, per Paul Frischauer.

America violente

Le gruppo del 50 citates plus violente del mundo includeva 14 citates brasilián in le anno 2011. In 2014, iste numero ascendeva a 19, lo que face de Brasil un campion in iste ranking negative, leaderate ante quattro annos per le citate hondurean San Pedro Sula, con rata de homicidios equal a 171 per cata gruppo de 100 mille habitantes. In sequentia veni Caracas (Venezuela), Acapulco (Mexico) e João Pessoa (Brasil).

Le ranking computa solmente citates con 300 mille habitantes o plus e es elaborate per le organisation mexican Consejo Ciudadano para la Seguridad Pública y la Justicia Penal. In illo figura tamben 10 citates de Mexico, 5 de Colombia, 4 de Venezuela, 4 del Statos Unite, 3 de Sudáfrica, 2 de Honduras e 1 de El Salvador, Guatemala e Jamaica. Presentate de altere modo, iste datos informa que 47 citates del ranking pertine al continente american.

Al mesme tempore, on lauda que plure citates de America ha sortite del ranking: Santa María (Colombia), San Juan (Puerto Rico), Maracaibo (Venezuela) e Port-au-Prince (Haiti) appareva per ultime vice in 2013. Le mexican Torreón ancora appare, ma su rata de homicidios descendeva de 54 a 27 inter 2013 e 2014. Anque notabile es le statisticas del colombian Medellín, con reduction de 400 a 26 homicidios desde 2010.

In cammino opposite avantia le statounitese St. Louis e le salvadorean San Salvador, que ha registrate le plus grande elevationes in lor homicidios. Per que alcun citates meliora tanto e alteres non succede controlar le violentia? Brasil creava 154 leges penal desde quando su currente codice criminal comenciava a vigorar, 75 annos retro. Le anno passate, illo investiva 260 milliardos de reales in securitate public. 700 mille habitantes sue es hodie incarceratede in prision o in domicilio, e su policia occide in media 5 personas per die. Totavia, in Brasil solmente 8 per cento del homicidios es solute e solmente un quarto del personas adulte es plenamente litterate, le mesme percentuales de ante quindecie annos.

Le jurista e studioso del criminalitate Luiz Flávio Gomes classificava le paises in quatro grupplos secundo lor IDH (Indice de Developpamento Human) e incontrava le sequente datos:

Gruppos de IDH	Quantitate de paises	Homicidios per 100 mille habitantes
plus alte	47	1,8
medio alte	47	10,7
medio basse	47	11,7
plus basse	46	13,9

Le citates del ranking de violentia es localisate in paises del secunde e tertie grupplos, lo que suggera que le solution passa per le tres componentes que face

augmentar le developpamento human: instruction efficace, renta satisfactori e expectation de vita longe. Secundo Gomes, le exception statounite se explica per le forte disequalitate de renta – ben que un pais ric e de alte IDH, le Statos Unite ha un pessime Indice Gini de 45, equivalente a lo del paizes latinoamerican in general, durante que le secur paizes europee presenta un indice medie de 30.

Le datos e analyses appare in un articulo per Luiz Flávio Gomes disponibile in portugese in le adresse <http://institutoavantebrasil.com.br/19-das-50-cidades-mais-violentas-do-mundo-sao-brasileiras/>. Ci on incontra anque le ranking complete del 50 citates le plus violente del mundo, ultra altere tabulas de datos.

Un nove capital pro Egypto

Secundo le governamento egyptie, Cairo es troppo plen e stricte e avantia verso un collapso de transporth e superpopulation. Pro evitare lo, un plano ambitiose: construer, vicin a Cairo, un nove capital pro cinque millones de habitantes, con un aeroporto e sufficiente scholas e universitates, a un costo estimate de 75 milliardos de euros.

Le habitantes de Cairo time que le transferimento del capital les facerea perder prestigio, como succedeva a Sancte Petersburgo post que le capital russe se moveva a Moscova in 1918. Ma il existe anque exemplos diverse, como Kazakhstan: per manco de spatio e periculo de seismo, le capital se transfereva de Almaty a Astana in 1997, sin que isto ha implicate usque ora in un perdita de status de principal centro economic e populational del pais.



Al sinistra, un vista de Astana desde le cabinetto presidenziali. Al dextra, modello in miniatura del citate planificate ancora inonname que pote substituer Cairo como capital egyptie.

Le caso brasilian servi anque de referentia, post que le capital se cambiava de Rio de Janeiro a un citate planificate in 1961. Per su localisation centralisate, Brasília meliorava le integration del disconnexe regiones de un pais troppo grande e deveniva un metropole prospere. Totevia, le population previste de 200 mille se ha decuplicate, producente un peripheria pobre e violente. Nigeria pensava similemente: in 1991, on mutava le capital de Lagos a Abuja, un citate planificate in un region neutral con relation al differentias ethnic e religiose que divide le nigerianos. Le developpamento de Abuja es ancora incomplete, tamen, e le conflictos in Nigeria es lontan de un solution.

Basate sur le articulo *Vorbilder für ägyptische Pläne: wenn die Hauptstadt nicht mehr passt*, publicate le 14 martio 2015 in le revista german *Spiegel online*.

Cuppa de Auro in duo sedes

Le Statos Unite e Canada va albergar in conjunto le tredecime edition del Cuppa de Auro, a disputar del 7 al 26 julio. Recipera le matches tredece citates statounitee plus le canadian Toronto.

Durante le decennio del 1940s, duo competitiones regional comencia a disputar se in le portion superior del continente american: un cuppa nordamerican (tunc includente Cuba) e altere con paises caribe e centroamerican. Con le fusion in un sol confederation in 1961, surge le Championato de Nationes, disputate per sex selectiones in formato de totes contra totes, con plure editiones dante al campion un vacantia directe al Mundial de FIFA. In 1990, on lo substitue per le Cuppa de Auro de Concacaf, con octo participantes. Inter 1996 e 2005, equipas de altere confederationes es invite a participar, e in 2000 le torneo es augmentate a duodece selectiones.

Pro le edition 2015, le tres selectiones nordamerican entra directemente e le cuppas Centroamerican e Caribe provide, cata un, quatro equipas; le ultime participant sorti de un playoff inter le quinte positionatos de iste cuppas subregional. Le campion de iste anno disputara con le previe campion Statos Unite un vacantia al proxime Cuppa de Confederaciones. Duo equipas recipera vacantias in le Cuppa America del Centenario, al qual es ja invite le Statos Unite e Mexico plus le campion caribe Jamaica e le campion centroamerican Costa Rica.

Selectiones national	Campion	Vicecampion
Mexico	6	1
Statos Unite	5	4
Canada	1	-
Panama	-	2
Brasil	-	2
Costa Rica	-	1
Colombia	-	1
Honduras	-	1

Attention al orthographia

Certe radices de origine grec pote facilmente confunder nos per lor similantia. Le parolas portugese *etnia*, *etimologia* e *etiologya*, como se los scribe in Interlingua?

Le prime proveni del greco *éthnos*, ‘racia, populo, nation, classe’. On debe graphar lo dunque *ethnia* in Interlingua. Alcun derivatos sue es *ethnic*, *multiethnic*, *ethnocentrismo*. Del mesme familia semantic es *ethica*, proveniente de *éthos*, ‘costume’ – un *ethnia* es un gruppo de personas qui obedi al mesme costumes.

Le secunde parola deriva del adjectivo *étymos*, ‘ver’. Assi, le pretension de attinger le ver signification de un parola se denomina *etymologia* in Interlingua. Derivatos es *etymologic* e *etymologo*.

Le ultime veni de *aitía*, ‘causa, motivo, accusation’. Alora, *etiologya* es, ja inter le ancian grecos, le investigation del causa o origine de un maladia. Le scientia medic del 1800s cuneava plus de compositos con le elemento *etio-*: *etiogenese*, *etiopatogenia*, *etiomorphose*, *etiotropismo*.

Nulle del tres radices supra es connexe con *ethiope*, proveniente del greco *aithíops*. Le historico Herodoto usa le toponymo *Aithiopía* (Ethiopia) pro referer le territorios al sud de Egypto. Illo appare tamben in le obras grec *Iliada* e *Odyssea*. Probablemente, su etymologia remitte a un composition del verbo *aítho* (comburer) con le substantivo *ops* (facie), in referentia al pelle obscur del populationes subsaharian.